

Jonas Norgaard Mortensen
Jesper Hanneslund

Forpligtet på hinanden Reformation i Ry

Jonas Norgaard Mortensen // Jesper Hanneslund

Forpligtet på hinanden

Reformation i Ry

Forpligtet på hinanden

Reformation i Ry

Enhver form for reformation i en kristen og luthersk forstand må altid handle om relationen til Gud og det andet menneske og forpligtelsen på hinanden.

Bogen „Forpligtet på hinanden“ sætter tanker og samtaler i gang om, hvordan det er at være moderne menneske. Og stiller en række spørgsmål til os her og nu på baggrund af Luthers tanker.

Kan vi få øje på det lutherske i vores hverdag sådan helt lokalt og lige her og nu? Har det indflydelse på vores måde at være sammen på? Uddanne os på? Måden vi tænker på? Hvordan vores relationer og engagement er, og hvordan vi værdsætter det værdifulde og værdige.

Bogens forfattere er alle bosiddende i eller omkring Ry, og nogle af dem tager afsæt i egnen, men bogens formål er folkelig oplysning og debat om reformationens tanker og værdier uafhængigt af, hvor du bor eller hvordan du tror.

Den lokale reformation i Ry bliver en konkret og personlig spejling af det danske samfunds tidsånd, brydninger og værdier.

Ind imellem kapitlerne er fordelt 95 teser om kirke og kristendom; teser, som alle er samlet ind blandt et bredt udsnit af borgerne i Ry.

Hvert kapitel indledes med en tekst om Luthers tanker til det pågældende kapitels emne, og afsluttes med en række spørgsmål som oplæg til refleksion og eftertanke for dig som læser samt til debat og samtale i fx studiekredse.

„Jeg elsker og holder meget af at komme i kirken. Det er en af måderne, hvorpå man kan finde sin rigtige plads i tilværelsen på. Rummet og ritualerne taler til mig og fortæller mig noget. Kirkerummets klang og stemning slår noget an i mig. Her er der, hvad jeg vil kalde en mættet alvor. Her kan jeg bede, og her kan jeg få fornemmelsen af evigheden overfor den fortærende tid, der bare går og gør en ende på det hele.“

– Lars Lilholt, musiker, i bogen „Forpligtet på hinanden“

Citater fra bogen

„Formålet med ledelse i kirken er ikke at overholde regler og opfylde krav. Det er at udbrede evangeliet, så det slår rod hos mennesker og skaber liv.“

– Lars Kolind, bestyrelsesformand, iværksætter, forfatter og professor

„At læse Luther er som at blive slynget tilbage til en fjern fortid: Til brydningstiden mellem middelalder og modernitet.“

– Lars Qvortrup, professor på DPU/Aarhus Universitet og leder af Nationalt Center for Skoleforskning, NCS.

„Paradokset er en frifindelse, men vi er samtidig gjort arveløse.“

– Svend Thorhauge, landsformand for Radikale Venstre, leder ved Akademiet for Talentfulde Unge og redaktør på tidsskriftet Distinktion – Journal of Social Theory.

„Teserne er et stærkt vidnesbyrd om en generation, der oplever krav om konstant præstation.“

– Ole Toftdahl, forstander Ry Højskole

Om forfatterne

Om Jesper Hanneslund

Jesper Hanneslund er teolog og sognepræst i Ry Kirke.

Om Jonas Norgaard Mortensen

Jonas Norgaard Mortensen er forfatter, foredragsholder og adm. direktør i Institut for Relationspsykologi. Han har udgivet en række bøger om personalisme som filosofi og menneskesyn.

Indholdsfortegnelse

Om Ry	8
Forord	11
Indledning om Luther:	
Troens ridder eller fundamentalismens fanatiker	15
Af Tom Thygesen Daugaard, teolog og sognepræst; Jesper Hanneslund, teolog og sognepræst; og Jonas Norgaard Mortensen, forfatter, foredragsholder og direktør	
Teser om kirke, kristendom og Luther	32
Kapitel 1: Verdensborger i Ry: Reformationen skal reformeres	37
Af Lars Qvortrup, professor på DPU/Aarhus Universitet og leder af Nationalt Center for Skoleforskning, NCS	
Kapitel 2: Øm Klosters opståen og munkenes fællesskab	55
Af Lene Mollerup, museumsinspektør, middelalder arkæolog og biologisk antropolog	
Kapitel 3: Ry er sat i Verden – med eller uden Luther	71
Af Kristian Bierring Lauritsen, chefkonsulent i Mindbiz	
Teser om kirke, kristendom og Luther	84
Kapitel 4: Frihed i et mangfoldigt fællesskab	89
Af Svend Thorhauge, landsformand for Radikale Venstre, leder ved Akademiet for Talentfulde Unge og redaktør på tidsskriftet Distinktion – Journal of Social Theory	

Forpligtet på hinanden

Reformation i Ry

Jonas Norgaard Mortensen og Jesper Hanneslund

© 2017 Ry Kirkes Forlag

ISBN 978-87-970152-0-9

1. udgave, 1. oplag, 2017

Omslag og sats: D-Grafisk, David Lund Nielsen

Fotos: „Fotorefleksioner over Ry“ af Jonas Norgaard Mortensen

Tryk: Aka-Print

Bogen er støttet af Ry Kirkes menighedsråd og Skanderborg provstis forkyndelsespulje.

Alle rettigheder forbeholdes.

Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele deraf er kun tilladt med forfatterens skriftlige tilladelse ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Kapitel 5: Vend om, når det er muligt, skift gear og frygt ikke!...	105
Af Karen Thomsen, bibliotekar på Ry Bibliotek	
Kapitel 6: Tolv teser om ledelse.....	125
Af Lars Kolind, bestyrelsesformand, iværksætter, forfatter og professor	
Teser om kirke, kristendom og Luther.....	140
Kapitel 7: Den røde tråd	145
Af John Eriksen, skoleleder på Gudenåskolen	
Kapitel 8: Hvad er skolen til for?	159
Af Karina Corneliussen, skoleleder af Mølleskolen frem til 2017	
Kapitel 9: 8 teser om unge og dannelse	171
Af Ole Toftdahl, forstander Ry Højskole	
Teser om kirke, kristendom og Luther.....	186
Kapitel 10: Gæstfrihed – Gæster og værter.....	191
Af Marianne Purup, journalist og siden 2008 turistchef i VisitSkanderborg	
Kapitel 11: Vi søger mening	209
Af Isabel Morgenstern, Ry Outdoor festival	
Kapitel 12: Vi er her for at tænde et lys for hinanden.....	225
Af Lars Lilholt, musiker	
Teser om kirke, kristendom og Luther.....	234
Efterord	237

Om Ry

Ry er en stationsby i Østjylland med 6.082 indbyggere, og centrum i Ry Sogn. Ry ligger i Skanderborg Kommune og hører til Region Midtjylland. Byen er beliggende mellem søerne Gudensø, Birksø, Vessø, Lillesø, Rye Mølle Sø og Knudsø ved Gudenåens løb.

Ry er en forholdsvis ung by, der er opstået omkring jernbanen. Derfor kaldtes byen i en årrække for Ry Station. Det oprindelige ældste Ry benævnes i dag Gammel Rye.

Ry by og omegn har et rigt natur-, kultur- og foreningsliv samt meget lokalliv i og omkring Ry Højskole, folkeskolen Mølleskolen, friskolen Gudenåskolen, Ry-hallerne, handels- og torvelivet i bykernen, turistlivet ved Turistbureauet og nede ved havneområdet, hvor Ry forbindes med hele Søhøjlandet af turbåde, Roklubben og kanoudelejning.

Ry udvides i øjeblikket kraftigt mod øst i bydelsprojektet, Kildebjerg. I Kildebjerg integreres erhverv, fritid og bolig i en helhed. Blandt andet placeres midt i bydelen en 18 hullers golfbane.

Ry Kirke blev indviet den sidste søndag i 1909, og kunne derfor fejre 100 års fødselsdag søndag den 31. oktober 2009. Initiativtagerne til kirkebyggeriet var den dengang nyoprettede kvindeforening, som senere blev til Dansk Kvindesamfund. Ry Kirke blev derfor i begyndelsen kaldt „Kvindernes kirke“.

Forord

Forud for fejringen af 500 året for Reformationen i 2017 havde vi nogle samtaler om betydningen af Reformation i Danmark. Det er et emne, der selvfølgelig fylder noget i kirkeligt regi og på mange måder er behandlet i litteraturen på et videnskabeligt niveau. Det har også spillet en vis rolle i den hjemlige debat i Danmark i 2017 i reformationsåret, fx hvilken indflydelse reformation og Luthers tanker har for vores samfundsindretning og vores velfærdssamfund.

Vores samtaler gav os dog anledning til at spørge i en lidt anden retning, nemlig hvilken gennemslagskraft det lutherske og de reformatoriske hovedtanker og slagord har på et folkeligt niveau? For os at se er Luther i høj grad et menneske, der havde en appel til og et engagement i det folkelige, og måske har han det endnu, trods de 500 års kulturelle og teknologiske forandringer, som vi har imellem os?

Kan vi få øje på det lutherske i vores hverdag sådan helt lokalt og lige her og nu? Har det indflydelse på vores måde at være sammen på? Uddanne os på? Måden vi tænker på? Hvordan vores relationer og engagement er, og hvordan vi værdsætter det værdifulde og værdige. Hvad vi vil kæmpe for, og det vi finder helligt og afgørende i vores liv?

Det kunne vi godt tænke os at undersøge. I stedet for at gå til de mange gode lutherkendere og samfundsforskere, som vi sagtens kunne komme i tanke om, så har vi valgt at spørge lokale personer her i Ry, hvor vi selv bor, om deres syn og tanker om Luther og de reformatoriske paroler og slagord. Det har vi gjort, fordi vi gerne vil have nogle til at sige noget om Luther fra en anden position end vi måske er vant til og for om muligt at indlede en samtale om noget af alt det, der kan være vigtigt for os som moderne mennesker og som Luthers tanker kan åbne vores øjne for.

Vi har valgt en bred kreds af personer ud, med hver deres repræsentation af mennesker, der bor i Ry, og som også er repræsentanter for nogle af de institutioner, vi har i byen. De har hver skrevet et kapitel om deres tanker om det reformatoriske set med deres og med nutidens øjne.

Bogens forfattere er bosiddende i eller omkring Ry, og nogle af dem tager afsæt i egnen, men bogens formål er folkelig oplysning og debat om reformationens tanker og værdier uafhængigt af, hvor du bor eller hvordan du tror. Den lokale reformation i Ry bliver en konkret og personlig spejling af det danske samfunds tidsånd, brydninger og værdier.

Ind imellem kapitlerne kommer der en mængde stemmer til orde med

95 små teser eller sætninger om Reformationens tanker i et nutidigt lys. Teserne er samlet ind blandt et bredt udsnit af borgerne i Ry.

På den måde er nærværende bog slet ikke en Lutherbog i stram forstand. Igennem bogen er der en række faktuelle oplysninger om Luthers tanker, der binder det hele sammen, men bogens ærinde er først og fremmest at gå på jagt i dagligdagen i 2017 og se hvilke aftryk af Luther, som vi kan finde på helt uvidenskabeligt niveau og måske få øje på noget, som vi kunne have glemt, og som vi bør trække frem i lyset til fornyet gavn og glæde.

Hvert kapitel er indledt med en lille indledning, der fortæller om Luthers tanker om det pågældende kapitels emne og ærinde, og kapitlerne afsluttes desuden med en række spørgsmål som oplæg til refleksion og eftertanke for dig som læser samt til debat og samtale i fx studiekredse.

Undervejs i projektet har vi haft hjælp af medredaktør, journalist og Ry-borger Maria Dalhoff og redaktionel hjælp fra teolog og sognepræst Tom Thygesen Daugaard. Susie Ann Thygesen Daugaard og Aase Rasmussen har læst korrektur. Tak for værdifuldt samarbejde.

Bogen er støttet af Ry menighedsråd og Skanderborg provstis forkyn-delsespulje.

Ry, september 2017

Jonas Norgaard Mortensen og Jesper Hanneslund

Indledning om Luther

Troens ridder eller fundamentalismens fanatiker

Af Tom Thygesen Daugaard, teolog og sognepræst;
Jesper Hanneslund, teolog og sognepræst;
og Jonas Norgaard Mortensen, forfatter, foredragsholder og
direktør.

I år er det 500 år siden, at Martin Luther slog sine 95 teser op på en kirkedør i den tyske by Wittenberg og dermed satte Reformationen i gang. Men hvem var Luther, og hvad er hans relevans i dag? Lad os flyve 500 år tilbage i tiden og 500 kilometer syd for Ry for at forstå Luther og hans samtid.

Martin Luther – troens ridder eller fundamentalismens fanatiker?

I april 1521 indkaldte den tyske kejser til et vigtigt møde i byen Worms. Det var en såkaldt Rigsdag, hvor der blev taget væsentlige beslutninger for riget, og anledningen var, at en religiøs og politisk uro ulmede og truede med at bryde ud i lys lue.

En 37-årig sachsisk munk og teologiprofessor, Martin Luther (1483-1546), havde sat gang i en religiøs ballade, der truede pavens autoritet over kirken og i bund og grund også den tyske kejsers autoritet. Kaos var på vej, og det måtte standses.

Luther fik lov til at møde frem på Rigsdagen i den tyske by Worms med løfte om frit lejde. Magten og kirkens mænd i Rigsdagen håbede, at Luther måske stadig kunne overbevises eller bremses ved, at han tilbagekaldte det, han havde sagt og skrevet af oprørske tanker igennem de sidste fire år.

Men Luther kunne ikke standses. Han stod ved sine standpunkter. „Her står jeg. Jeg kan ikke andet,“ er han citeret for at sige i den forbindelse. Resultatet blev, at kejser Karl V erklærede Luther og hans standpunkter for kætterske. Luther blev bandlyst og erklæret fredløs. Det betød, at alle borgere måtte og burde standse ham og overgive ham til myndighederne, der så ville henrette ham som kætter.

Luthers frie lejde gjaldt, men han var ikke længere i sikkerhed. På sin vej fra Rigsdagen i Worms til hjembyen Wittenberg blev han bortført og ført hen på borgen Wartburg.

Det var Frederik den Vise, fyrsten over området Sachsen-Wittenberg, det område, hvor Luther boede, der stod bag bortførelsen. Frederik den Vise støttede Luther og ville give ham beskyttelse. Og den beskyttelse kunne sikres fra borgen Wartburg. Nu kunne kejseren ikke få fat i Luther og slå hans tanker ned.

I løbet af de næste årtier spredte Luthers tanker sig og fik menneske efter menneske og stat efter stat til at sige fra over for pavens autoritet. Reformationen var i gang. Men hvor begyndte det hele?

Luthers baggrund

Martin Luther blev født i 1483 i byen Eisleben i det tyske hertugdømme Sachsen-Wittenberg. Som 17-årig begyndte han i 1501 på jurastudiet i Erfurt, men på en rejse blev han overrasket af et voldsomt tordenvejr, og den unge Luther følte, at hans liv var i fare. Han lovede Gud at bruge sit liv på den kristne tro, hvis han overlevede. Det gjorde han, skiftede til teologistudiet og blev munk og præst. I 1511 flyttede Luther til Wittenberg og fik her en række kirkelige og akademiske tillidsposter; han underviste i moralfilosofi på universitetet, blev dr. theol., professor på universitetet og endda distriktsvikar, det vil sige den katolske kirkes tilsynsførende med en række klostre.

” Luther tog studiet meget alvorligt. Han var samvittighedsplaget, følte sig skyldig over for Gud og frygtede Guds vrede og dom. Samtidig havde han den opfattelse, at kristendommen skulle defineres af Bibelen som kilde snarere end datidens katolske teologi. Derfor brugte Luther megen tid på at studere Bibelen. Især Paulus’ breve, Romerbrevet og Galaterbrevet i Det Nye Testamente kom til at betyde meget for ham. Luther blev her helt overbevist om, at man ikke hjælper til på sin frelse ved at gøre gode gerninger.

Afladshandlen

Det var dog ikke spørgsmålet om frelse og gerninger – der ellers er et kernepunkt for Luther – der førte til konflikten med den katolske kirke. Konflikten kom fra en nu afskaffet praksis, hvor den katolske kirke tillod den troende at købe „aflad“: Mod et bestemt pengebeløb indbetalt til kirken, ville kirken sørge for, at en person, som man selv udpegede, efter døden fik forkortet sit ophold i den såkaldte skærsild og hurtigere kom i Paradis.

Skærsilden var et kedeligt sted at være for de afdødes sjæle, mens Paradis var et fantastisk sted. Derfor var de kristne naturligt motiverede til at ryste op med lidt penge for at lette tingenes gang for ens kære eller sig selv. Dette blev udnyttet nidkært og systematisk af driftige sælgere af af-

ladsbreve, hvilket Luther fandt skammeligt. Så den 31. oktober 1517 slog Martin Luther 95 „teser“, det vil sige påstande, op på kirkedøren i Wittenberg. Luther skrev altså en plakat med 95 påstande, som han gerne ville diskutere akademisk. Holdt hans påstande eller ej? Alle 95 teser handlede om afladshandel, som Luther mente, blev misbrugt.

Luthers teser blev ikke kun set og læst på kirkedøren i Wittenberg. Teserne blev skrevet af, trykt og spredt i store dele af Europa. Tyskeren Johann Gutenberg (1400-1468) havde netop opfundet bog- og papirtrykning, så skrifter kunne let masseproduceres. Og mange europæere var lydhøre over for Luthers teser. De var også forargede over afladshandlen. Dermed begyndte „Reformationen“.

Til gengæld var den katolske kirke rasende, for reelt stillede Luther spørgsmål ved, om de katolske ledere – Paven især – havde autoritet. Det var jo paven, der havde sagt god for afladshandlen og den måde, den brugtes på. Var det Paven, der bestemte, hvad der var god kristendom? Eller var det Bibelen? Eller var der slet ikke konflikt mellem de to? Det mente Luther, der var – i al fald i dette spørgsmål – og han stillede sig umiskendeligt på Bibelens side. Det var intet mindre end en udfordring af det gældende kirkesystem og dets autoritet. Det var forsøgt før, og slige kættere var blevet tilbørligt henrettede. Pavemagten forsøgte at undgå denne udgang på Luthers obsternasighed og forsøgte så godt den kunne at standse Reformationen og få Luther til at rette ind og anerkende Pavens autoritet. Frygten var, at et kætterbål kunne risikere at gøre Luther til martyr.

Konflikten voksede

I løbet af de næste fire år voksede konflikten mellem Luther og hans meningsfæller på den ene side og Paven og Kejseren og de øvrige rettroende katolikker på den anden side. Konflikten kulminerede altså med Rigsdagen i Worms i 1521, hvor Luther blev bandlyst og dømt fredløs.

Nu var en forsoning umulig, og hver troende måtte afgøre enkeltvis, om man støttede Paven og det gældende system, eller om man var „protestant“, hvor man kun havde Bibelen som autoritet og sagde fra over for Paven. Eller rettere: hver fyrste skulle afgøre, hvor de stod.

I den næste tid kom der stor religiøs turbulens. Reformationen slog an i Nordeuropa, og mange hidtil katolske lande dannede deres egne kirke-

ordninger og sagde fra over for Paven. Det medførte flere krige. Der opstod også flere protestantiske retninger. Der var de lutherske kirker, der lyttede meget til Luther. Der var de reformerte kirker, der lyttede meget til den franske reformator Jean Calvin (1509-1564), der var beslægtet med Luther, men havde en lidt anden version af protestantismen. Endelig var der alle „gendøberne“, der troede på voksendåb – fx nutidens baptisme og pinsebevægelse.

Med på Rigsdagen i Worms i 1521 var den ganske unge, danske Christian, den ældste søn af hertug Frederik af Slesvig-Holsten-Gottorp. Unge Christian traf Luther på rigsdagen og blev en lidenskabelig tilhænger.

Den danske reformation

Christian blev siden valgt til kong Christian 3. af den jyske adel i 1534 i Gl. Rye kirke, og han tvang i 1536 luthersk lære og praksis igennem i Danmark. Det medførte mange ændringer. De katolske biskopper blev smidt i fængsel, og munke, nonner, klostre, helgenkult og Maria-dyrkelse blev afskaffet. Hermed var det ikke paven, men i Danmark den danske monark, der bestemte over kirken. Der kom et stort fokus på Bibelen.

Af kolossal betydning var det, at man oversatte Bibelen fra latin til folkesproget – i Danmark altså dansk – så den enkelte troende selv kunne studere Bibelen og selv afgøre sig for Kristus ved at læse i Bibelen. Salmer skulle også synges på modersmålet, så de kunne gå i hjertet på de enkelte troende, og Luther skrev selv 36 salmer. De bruges stadig i dag – fx „Vor Gud han er så fast en borg“ og „Nu fryde sig hver kristen mand“. Men det var især den lutherske praksis med salmer på modersmålet, der bredte sig i Danmark. Så i dag er det helt naturligt med danske salmer og oplæsning af Bibelen på dansk.

Det betød også meget, at statsmagten i de lutherske lande overtog de opgaver, som klostrene før havde haft som sygepleje og undervisning. Ad den vej blev staten en slags kirke, som borgerne forventede tog sig af de svage og hjælpeløse, ligesom den katolske kirke før havde gjort.

Den katolske forståelse af synd og nåde

Hvis vi skal gå dybere ind i den katolske og lutherske lære om synd og frelse, så kan man stærkt forenklet se den katolske forståelse sådan her: Synd er en tilstand i menneskenaturen, en sygdom, en fordærvelse af menneskets gode natur skabt af Gud. Men Gud er en tilgivende Gud, der vil, at mennesket skal forvandles. Gud ønsker at helbrede mennesket fra syndens forrådnelsesproces, så synden forsvinder, og mennesket bliver et godt menneske, der kommer i Paradis, når det dør. Denne helbredelse af synden kaldes nåden, og mennesket skal hjælpe med til, at nåden kan virke inde i mennesket og „helliggøre“ mennesket. Hvis ikke mennesket selv hjælper til med helbredelsesprocessen, så går det galt. Så vinder synden. Og det går med sikkerhed galt, hvis mennesket begår en af de syv såkaldte „dødssynder“; så har synden vundet, og Paradisets porte er lukkede.

Bibelen nævner intet steds dødssynder, men de såkaldte syv dødssynder blev blandt andet formuleret af Pave Gregor 1. og senere modificeret af Thomas Aquinas og reduceret til syv: hovmod, griskhed, nydelsessyge, misundelse, fråseri, vrede og dovenskab.

Den katolske kirke og dens ansatte – præster, munke, nonner, biskopper mv. – er en helt særlig institution, der formidler nåden ud til menneskeheden og fordeler dens helbredende kraft. Hvis en katolik har begået en synd, skal han henvende sig til kirken og en gejstlig for at bekende den. Derpå får han anvisninger på, hvordan han gør det godt igen. Det kan måske gøres ved at bede et passende antal bønner – fx Fadervor og Ave Maria. Dermed indgydes nådens helliggørende og tilgivende kraft i den katolske synder, og synden elimineres.

Synd og nåde er altså hinandens modsætninger, og synd er en nedbrydende og fordærvende tilstand, mens nåde – der altid stammer fra Gud, men mennesket skal have hjælp til at få nåden til at virke – er en opbyggende og helliggørende tilstand.

Det er nærliggende at oversætte denne synsvinkel med den måde, som lægeklinikker, sygehusene og deres ansatte fungerer på i dag. Sygdom er en tilstand i mennesket, og klinikkerne og sygehusene ved, hvordan sygdommen skal kureres. Den syge skal blot opsøge klinikkerne eller sygehusene, fortælle om sygdommen, have tillid til lægeverdenens ekspertise og

så hjælpe til og følge de modtagne anvisninger. Så er der en god mulighed for, at sygdommen forsvinder.

For Luther handler det om relationer

For Martin Luther er synd og nåde ikke tilstande, men *relationer*. Og det hele er en smule mere kompliceret. Synd er først og fremmest en ødelagt relation mellem mennesket og Gud, og den er alle menneskers udgangspunkt. Mennesket har en medfødt ondskab, arvesynden, der betyder, at mennesket er „krummet ind i sig selv“, det vil sige sidder fast i sig selv. Mennesket er selvoptaget og selvkredsende. Desuden er Djævlens magt meget stor. Det gør, at mennesket er ufrit. Vi sidder alle i en slags fængsel med synden og Djævelen som fangevogtere, og vi har ingen mulighed for selv at komme ud af fængslet.

Fordi menneskets relation er ødelagt, er vi som udgangspunkt underlagt Guds vrede. Han vil dog alligevel hjælpe det syndige menneske og giver det „loven“, det vil sige Guds retfærdige vilje, det, vi skal gøre. Det er især De Ti Bud og „Det Dobbelte Kærlighedsbud“, altså, at vi skal elske Gud, og at vi skal elske vores næste, som os selv.

Loven har den dobbelte funktion, at den dels holder synden nede, og dels hjælper mennesket til at forstå, at det er en synder, der ikke spontant og helhjertet kan følge Guds vilje. Men loven fjerner ikke synden, så mennesket er stadig uretfærdigt, det vil sige, det skal dømmes skyldigt. Det kommer ikke i Paradis, når det dør; tværtimod.

Men selv om Gud er vred, er han også nådig, så han giver mennesket Evangeliet. Det er det eneste, der kan fjerne synden. For at få Evangeliet til at virke, så sætter Gud en plan i værk med to punkter: gaven og nåden. De to punkter gør, at mennesket kan genoprette relationen til Gud.

Gaven = troen

Gaven er en indre begivenhed og er den kristne tro. Når mennesket døbes i kirken, så kommer Helligånden ind i mennesket og giver det tro. Tro er selve dette at få en relation til Gud Fader og Kristus – at åbne sig for dem, gribe ud efter dem og forlade sig på dem.

Gaven – eller troen – er altså på en måde det modsatte af synden. Hvor

synden er ikke at have en relation til Gud, så medfører gaven, at mennesket – i troen – får (bliver givet) en relation til Gud.

Men gaven gør ikke mennesket retfærdigt. Der skal noget mere til, og her kommer Kristus ind i billedet.

Nåden = Kristi retfærdighed

Jesus Kristus var underlagt loven som alle andre, men fordi han ikke kun var menneske, men også Gud, så var han ene af alle mennesker i stand til at være retfærdig og syndfri. Alligevel blev han straffet for sin synd og skyld ved at blive ydmyget, torteret og henrettet på et kors. Men fordi han var uden synd og skyld, sker der det ejendommelige, at han så at sige får retfærdighed i overskud.

Hvis en person, der har begået en overtrædelse, ikke bliver straffet, så mangler der noget. Retfærdigheden er i underskud, for skylden er ikke sonet. Men da Jesus blev straffet, skete det modsatte. Her blev en helt igennem uskyldig person straffet, så dermed er retfærdigheden i overskud. Jesus kan give sin soning til andre. Og det gør han. Han giver den til os. Det er netop evangeliet: Jesus er Guds Søn, han døde en uskyldigs død på korset for vores skyld og genopstod derefter. Og alle, der tror dette, skal få del i Kristi soning og genopstandelse.

” Dette er nåden. Hvor gaven er en indre begivenhed, nemlig troen, er nåden en ydre begivenhed, nemlig at Kristus døde uskyldigt på korset for vores skyld. Det er *Kristi Retfærdighed*, og det er den eneste retfærdighed, der findes, mener Luther. Mennesket, hvad enten det tror eller ikke tror, kan aldrig være retfærdigt.

Men gaven gør, at mennesket får troen, og via troen kan mennesket danne den rette relation til Kristus og hans retfærdighed.

Når det sker, så træder Kristi retfærdighed i stedet for menneskets uretfærdighed. I al fald i Guds øjne. Der sker hele tiden en slags transaktion mellem det troende menneske og Kristus. Den troende giver Kristus sin skyld og synd, og omvendt giver Kristus det troende menneske sin retfærdighed. I al fald på den måde, at Gud så ser bort fra vores uretfærdighed. Kristus har jo taget straffen på vores vegne.

Det sker uden beregning og uden pris eller omkostning. Vi kan og skal ikke gøre noget for at få del i Kristi retfærdighed. Jo, vi skal tro, men tro

er jo ikke noget, vi præsterer, men noget, vi modtager af Gud som en gave uden beregning, ligesom vi modtager nåden ganske gratis uden beregning. Mener Luther altså.

Dermed er mennesket ikke længere underlagt Guds vrede, men underlagt Guds nåde, så vi dermed ikke straffes for den skyld og synd, som vitterlig er vores. Vi har fået så god en relation til Gud, som vi kan få. Mennesket er et frit menneske og kan ranke ryggen. Det skal ikke længere leve op til en masse krav for at blive erklæret „i orden“ eller frikendt i Guds øjne. Dette er den kristnes frihed.

På en gang synder og retfærdig, fri og forpligtet

Men fordi mennesket har fået troen (gaven), og fordi Kristus var retfærdig og har sonet på vore vegne (nåden), betyder det ikke, at synden er væk. Vi er stadig så behersket af synden og Djævelen, at vi ikke kan være retfærdige. Vi kan ikke handle godt og ret i Guds øjne. Det er kun Kristus, der er retfærdig. Vi er stadig underlagt lovens krav og bestemmelser. Vi skal elske Gud og medmennesket af hele vort hjerte, vi skal tjene næsten, og vi skal holde De Ti Bud. Vi skal altså gøre gode gerninger. Vores medfødte synd, vores selvished, gør, at vi ikke gør disse ting 100 % rene i hjertet, så disse handlinger bringer os ikke nærmere til Gud. Alligevel er vi frie, fordi troen gør, at Kristi retfærdighed tilregnes os. Frie. Og samtidig forpligtede.

Men troen gør dog to ting. For det første medfører troen, at vi kan forbinde os med Kristus og hans retfærdighed. Og for det andet medfører troen, at vi får lyst til at give vor syndighed et modspil via fx anger og kærlighed. Anger og kærlighed medfører de gode gerninger, som vi er forpligtede på at gøre ifølge loven. Men det er gode gerninger, som vi gør af overskud, fordi vi har modtaget troen og nåden. Ikke af underskud af frygt for ikke at blive frelst.

” De gode gerninger er en følge af nåden, ikke en betingelse for nåden.

Denne tankegang kaldes „retfærdiggørelse ved tro“, det vil sige at troen – og kun troen – gør, at Gud frikender os ved sin dom. Og retfærdiggørelse ved tro er kernepunktet hos Luther. „Gerningsretfærdighed“, retfærdighed vundet ved handlinger, dur ikke.

Man vinder altså ikke noget over for Gud ved at bede et antal Fadervor og Ave Maria'er, købe lys i kirken, bede bønner, gå i kloster, spæge sit kød, hjælpe gamle damer over vejen, være med i Greenpeace eller undlade at slå sin partner eller børn. Det er fint nok, men ikke frelsende. Kun troen frelser.

Konsekvensen af retfærdiggørelse ved tro

Betyder det så, at det er nok at være døbt? Ikke i Luthers øjne, for synden og Djævlens følger med en livet igennem i Luthers optik. Livet er en stadig troskamp, så vi skal hele tiden komme til tro ved at opspore, finde og følge Guds ord i kirken såvel som i Bibelen og – i kirkens sakramenter (dåb og nadver) – forvandles af Guds ord, så troen hjælpes på vej, og synden tæmmes.

Det er derfor, det er så vigtigt for den lutherske kirke, at Bibelen er blevet oversat til et sprog, som vi forstår. Og salmerne er skrevet på vores eget sprog. Og at præsten er uddannet til at finde og tydeliggøre dagens tekster – og deres relevans for os. Dermed møder vi Ordet direkte. Kirken skal ikke forvalte og fordele nåden til os ud over måske selve dette at sørge for dåben. Kirken skal hjælpe med at få den døbte til at møde evangeliet så direkte som overhovedet muligt.

Men hvis vi skal tro, og dåben ikke er nok for at blive frelst, bliver troen så ikke til en handling, en præstation, til gerningsretfærdighed? Den indvending er ikke helt sjælden i nutidens lutherske kristendom. Hertil vil Luther nok svare: Nej, for troen er netop ikke den troendes egen handling eller præstation. Den tro, der fører til retfærdighed, er altid Guds gave. Den er altid noget skænket. Så vi skal faktisk tro på evangeliet med en tro, der kommer til os.

Men hvis det hele kommer til os, kan vi så ikke bare lægge os op i hængekøjen? Nåden er jo gratis. Vi får den alligevel, om vi er i en hængekøje eller ej. Nej, siger Luther. Vi er stadig under loven og stadig forpligtet på at tjene Gud og medmennesket. Nej, siger den tyske teolog Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) med lidt andre ord. Fordi nåden er gratis, betyder det ikke, at den er billig. Nåden var dyrebar for Gud. Den blev vundet, idet Guds Søn gik hele vejen for os. Han måtte lade sig føde og gå igennem en masse besvær – og ikke mindst til sidste ydmygelser, lidelser og død.

Nåden har kostet Gud og Kristus en frygtelig masse. Så vi er forpligtet til at anerkende nådens pris og virkelig af hele vort hjerte prøve at gå i Kristi fodspor og med alt, hvad vi formår, tjene Gud og medmennesket. Nåden er gratis, men dyrebar – ikke billig.

Relevansen i dag

Men hvor er Luthers relevans i dag? Der er jo tilsyneladende ikke mange i dag – heller ikke medlemmerne af folkekirken – som rent faktisk lever på Luthers retfærdiggørelse af tro som skitseret i det ovenstående. Er lydigheden mod De Ti Bud, Det Dobbelte Næstekærlighedsbud og forpligtelsen på at tjene medmennesket noget, der driver ret mange af os?

Hvor mange har en tro, der medfører, at man virkelig radikalt kan se, høre og mærke på deres livsførelse, at de er hengivet Kristi retfærdighed, og at de er kaldet til anger og kærlighed?

Men det gør jo ikke budskabet irrelevant. Ifølge den lutherske kirke er der sådan set ikke så meget, der har ændret sig i kirkens grundlag. Nogle ting har dog ændret sig – og bør have ændret sig. Det kommer vi til. Men Luthers ord, tanker og handlinger er naturligvis mest relevante, hvis det virkelig er vigtigt for os at blive frikendt for og rensset for vores synd, skyld og skam. Men kan Luthers tankemåde angå os, hvis disse ting ikke er vigtige?

Individuel forbedring eller relationel frelse?

Der er i dag sket det, at vi på mange måder tænker ligesom den katolske kirke gjorde i 1517 ifølge Luther. Vi tænker ikke først og fremmest i *personlige relationer*. Vi tænker i tilstande. Og vi tænker, ligesom katolikkerne, at vi pinedød er forpligtede på at hjælpe med til at få os selv ud af den dårlige tilstand og ind i den gode.

Vi skal hele tiden præstere for at blive erklæret okay af vore omgivelser. Den dårlige tilstand er, at vi ikke er glade nok, lykkelige nok, sunde nok, rige nok, stærke nok, ydende nok, gode nok. Det kan medføre, at vi oplever os selv som skyldige. Vi får dårlig samvittighed, fordi vi endnu ikke har gjort det rette. Men det er mere sandsynligt, at vi føler SKAM. At vi ser os selv med de andres øjne og føler os pinlige, udstillede, usle og min-

dreværdige, som gik vi nøgne omkring i vores egen by, mens alle skreg af grin. Den tilstand vil vi gerne have repareret på.

”

Vi vil gerne kunne se os selv i øjnene med de andres øjne, så vi leder efter opskrifter, der kan gøre os glade nok, lykkelige nok, sunde nok, rige nok, stærke nok, ydende nok, gode nok. Vi tygger selvhjælpsbøger igennem, tænker positivt, piner os med slankekure, dyrker maraton, udvikler vore indre kompetencer og potentialer, efteruddanner os, iscenesætter os som lækre, smarte, kloge og lykkelige på Facebook og Instagram, finder vore kunstneriske sider frem, opsporer vore indre guddommelige sider og taler med døde dyr, skifter navn, således at navnets held-og-lykke-værdi maksimeres og så videre.

Men måske er denne „perfekte tilstand“ et gølebillede, en vrangforestilling eller et fatamorgana, og vi når aldrig dertil, at vi kan frikende os selv i de andres øjne? Og hvis vi gjorde, så ville det måske egentlig blot kede os selv – og andre – at være perfekte?

Hvorfor? Fordi Luther har ret i, at grundproblemet slet ikke er en mangelfuld tilstand. Grundproblemet er de *personlige relationer*. For det, der ligger bag al vores stræben for at blive perfekte, det er en bagvedliggende følelse – eller erkendelse – af skyld eller skam. Og skyld og skam hører netop til i de personlige relationer. Og vi finder måske også ud af, at vi i det lange løb slet ikke har ressourcer til at trække os selv op ved hårene og deltage i det uendelige glamourløb på vej mod regnbuens guld foran os?

”

Vi kan ikke bære os selv og gøre os selv perfekt veltunede og evigt beundringsværdige uden knaster i sjæl og krop. Vi behøver andres hjælp. Vi behøver at få blikket vendt væk fra vores eget plagede fascination af vores eget spejlbillede og i stedet forsøge at hæve andre mennesker op, så vidt vi formår.

Hvad kan få os ud af vores selvoptagede behov for selvscenesættelse og den bagvedliggende følelse af dårlig samvittighed og skam? Well, for at finde ud af det, kan man jo prøve at gå til psykolog. Og når vi har fundet ud af, at det måske heller ikke virker fuldt ud, kan man jo gå i kirke, for lige præcis Luthers kirke har forstand på det med relationer – med synd, skyld, skam, soning og velsignelse.

Problemerne med Luthers tankegang

” Reformationens jubilæet har fået flere skarpsindige danske intellektuelle til at rejse en kritik af Martin Luther og hans tanker. Peter Tudvad har fx peget på Luthers antisemitisme – jøderne fik virkelig det glatte lag i Luthers tekster – og Luthers „lydighedsfetichisme“, som Tudvad kalder det. For Luther skal det troende menneske udvise absolut lydighed mod statsoverhovedet – fyrsten – og de til enhver tid gældende forordninger. Og den kristne tro indeholder også en stærk komponent af lydighed mod Guds ord som autoritet og befaling. Kan nazismens fremkomst ses helt uafhængigt af den nævnte antisemitisme og lydighedsfetichisme?

Professor i idéhistorie, Frederik Stjernfelt, mener, at lutheranere har frembragt mange myter om Luther, fx den, at Luther med sin „to-regimente-lære“ lavede en skarp opdeling mellem stat og kirke, hvilket – ifølge nogle lutheranere – var et vigtigt skridt på vej mod det moderne, sekulære samfund. Men Luthers reformation medførte det stik modsatte, påpeger Stjernfelt. Den lutherske kirke blev til en fyrstekirke, en statskirke, og fyrstestaten blev næsten en kirkestat. Præsterne blev til kongens embedsmænd og hjalp under den lutherske ortodoksi i 1600-tallet kongen med moralsk-religiøst at styre danskernes kirkegang og tro. Moderniteten kommer ikke fra Luther, påpeger Stjernfelt, men fra Oplysningen i 1700-tallet.

En del af Stjernfelts kritik kan imødegås. For hvem påstår egentlig, at Luther skulle have lavet en skarp opdeling mellem stat og kirke. Luthers adskillelse af det åndelige regimente og det verdslige regimente handler om noget helt, helt andet. Luther mente, at evangeliet, der kalder til tro på retfærdigheden i Kristus, ikke kan virke gennem tvang. Man kan ikke tvinge troen igennem. Så evangeliet hører til i det åndelige regimente. Til gengæld hører loven til i det verdslige regimente, underlagt fyrstens og statens magtmidler, for loven er blandt andet til for at holde synden nede.

De to regimenter har altså begge med kristendommen at gøre. Så hvis der skulle være lutheranere, der påstår, at Luther opfandt adskillelsen mellem staten og kirken, så har disse lutheranere afgang misforstået det.

Men hvem påstår også det? Og hvem påstår, at Luther skulle have opfundet moderniteten? Stjernfelt har fuldkommen ret i, at Luther ikke har noget direkte med modernitet, demokrati og humanisme at gøre. Luther var af og i en helt anden tid og kulturkamp.

Tudvads kritik er skarpere. For Luther var der ingen mellemtoner. Menneskets eksistens var en slagmark mellem Synden og Djævelen på den ene side og den treenige Gud og troen og nåden på den anden side, og hvis ikke du var på Guds side, var du på Djævlens side. Og Luther har notorisk sagt meget ubehagelige ting om jøderne og tyrkerne. Og man kommer heller ikke uden om lydighedsfetichismen. Luther gjorde op med, at man automatisk skulle have tiltro til Systemet, til den katolske kirkes institutioner og traditioner, men at man selv skulle undersøge kildeskrifterne (Bibelen) og finde ud af, hvornår kirken er i overensstemmelse med Bibelen, og hvornår den ikke er. Men der ligger hos Luther en appel til at kaste sig på knæ for Guds ord, og den appel kan have farlige konsekvenser. Den anfægtelse kan det være klogt at fastholde.

Også historisk set er der problematiske sider ved Luthers appel til lydighed, der også medførte, at den troende skulle kaste sig på knæ for den siddende fyrste og ikke gøre oprør mod modbydelige og uretfærdige forhold. Under Reformationen rejste der sig et bondeoprør, hvor ca. 300.000 bønder vendt sig mod fyrstemagten og dens undertrykkelse. Her anbefalede Luther dette: „Slå dem ned som gale hunde!“ Det gjorde fyrsterne også. I al fald 100.000 bønder blev dræbt.

” Det kan forklares med mangt og meget såsom tidsånden og nødvendige politiske hensyn, men det fjerner ikke Luthers brutale sider. Luther var ikke perfekt. Luther var ikke retfærdig. Luther opførte sig endda måske af og til som et dumt svin.

Luther vil næppe selv have idealiseret sig selv og betragtet sig selv som på nogen måde perfekt og efterlignelsesværdig. Luther var sig fuldt bevidst om syndens magt alle steder. Også hos vores helte.

Teser om kirke, kristendom og Luther

” Om troen

1. Det er vigtigt, at vi har noget at tro på og knytte os til.
2. Tro = tryghed
3. Efter at jeg blev konfirmeret fik jeg den følelse, at nu tør jeg tro på det, som jeg håber.
4. Jeg ved ikke helt, hvordan jeg skal forklare det, men det var en dejlig tryk følelse at få min søn døbt, en tro som jeg næsten ikke vidste, der var der, som pludselig blev aktiv.

” Om gudstjenesten

5. Det er der, man på en eller anden måde bedst kan møde Gud.
6. Det er et af de få steder, hvor du bare kan være, som du er.
7. Det er en god følelse at blive velsignet i kirken.
8. Jeg bliver rolig i hele kroppen, når jeg kommer i kirken.
9. Her kan jeg bede om alt det, som jeg håber på.
10. Når man bliver ældre, får man nok mere brug for en Gud.
11. Her kan man komme med sine problemer.
12. Jeg ville nok komme mere i kirken, hvis der kom nogle flere unge mennesker som mig selv.
13. Gudstjenete er ro og „time out“ – at sidde på kirkebænken – langt borte fra hverdagens tumult. De kristne teksters ord og musik fylder mig med eftertænksomhed, livsmod, trøst og glæde.

14. Jeg kan faktisk ikke komme på en mere velegnet måde at få lettet sine byrder i livet, end at komme til gudstjeneste med jævne mellemrum.

15. Hvis præsten engang imellem lagde mere op til dialog, istedet for blot monolog under prædiken, ville meningen være mere engageret og det ville skabe større interesse. Det kunne også blot være, at præsten efter endt prædiken spørger om der er nogen, der har spørgsmål.

” Om kirken i Ry

16. Det gode ved kirken i Ry, både nu og fremover er, at den har en samlende rolle, at den byder på forskellige aktiviteter, der kan samle både troende og ikke-så-troende, gamle og unge.

17. Kirken bør være et fællesskabs-samlende sted. Selvfølgelig ud fra en kristen trosvinkel, men den må gerne tilbyde noget for alle, hvilket jeg egentlig også synes, at I er ret gode til her i Ry.

18. Der har været en del debat i medierne i forhold til en kirke, hvor en imam var indbudt til at holde tale. Jeg synes ikke, at kirken skal forkynde andre trosretninger, men jeg kan ikke se, at der er noget i vejen for, at kirken kommer til at fungere som et sted, hvor der er plads til at drøfte etiske værdier, uanset om det er en imam eller andre trosretninger, som byder ind.

19. Måske man kunne bruge Sognehuset som ramme for et arrangement, hvor man indbød folk fra forskellige religioner til at drøfte sådanne ting, fx næstekærlighedens udfordringer i en verden, som i højere og højere grad fordrer det modsatte ... måske lidt farligt (nogle vil mene politisk), men også ret interessant ;-) Det kunne også være et emne som „aktiv/passiv dødshjælp, hvorfor eller hvorfor ikke?“.

20. Jeg tænker, at det er vigtigt, at kirken er synlig, altså at den gerne må byde ind med tydelige holdninger, men at der hele tiden skal være plads til at mene noget andet. Måske en svær balance, men der er jo mange nuancer og indfaldsvinkler.

21. Måske kunne Ry kirke også være med til at tydeliggøre forskellige holdninger indenfor den kristne kirke, altså der er jo kæmpe forskel på, hvordan en indremissionsk præst tænker og så en i den anden ende af spektret tænker.

Frihed og forpligtelse

For Martin Luther var den kristne både fri og bundet. Den kristne er på den ene side underlagt Guds vilje som er, at mennesker skal handle godt og ikke syndigt. Det betyder, at den kristne er underlagt Guds lov, som vi fx kender den i De Ti Bud, men også som Guds lov kommer til udtryk i samfundets almindelige lovgivning. Guds lov tjener både til at holde menneskets synd nede, men også til at demonstrere for mennesket, at det er en synder og derfor behøver nåden i Kristus og syndernes forladelse.

Samtidig med, at mennesket er underlagt Loven, er det sat fri af Kristi evangelium. Vi skal ikke leve op til andres forventninger. Men nu skal man heller ikke tro, at mennesket er sat fri til at gøre hvad som helst. Vi er sat fri til at tjene vores medmenneske, så i en vis forstand er den kristne underlagt sit medmenneske. Igen ser man et dobbeltforhold mellem frihed og forpligtelse.

Dette lutherske dobbeltforhold mellem frihed og forpligtelse tages op af professor Lars Qvortrup, der i 2016 blev leder af Nationalt Center for Skoleforskning på DPU ved Aarhus Universitet.

Kapitel 1

Verdensborger i Ry: Reformationen skal reformeres

Af Lars Qvortrup, professor på DPU/Aarhus Universitet og leder af Nationalt Center for Skoleforskning, NCS.

Artiklen kunne ikke skrives uden talrige bidrag fra lokale hjemmesider fra Ry Kirke, biograf, cityforening, højskole m.v.

„En kristen er en fri herre over alle ting og ikke underordnet nogen. En kristen er en tjenende træl i alle ting og underordnet enhver.“ *Martin Luther: Et kristenmenneskes frihed (1520).*

I 2007 flyttede min kone og jeg til Ry. Vi flyttede ind i det hus, som kunstmaleren Poul Steffensen (1866-1923) havde bygget præcist hundrede år tidligere, i 1907.

Poul Steffensen var fra egnen. Han blev født i Vinderslev ved Bjerringbro i 1866 i fattige kår, og han måtte hurtigt ud at tjene som hyrdedreng. Her startede hans karriere, idet han ivrigt tegnede de dyr, som omgav ham. Han kom i lære som maler, og som udlært tog han til København og startede sideløbende med arbejdet som malersvend på kunstakademiet.

Det var ikke nemt i starten, men efter nogle trange år slog han igennem som kunstmaler og måske først og fremmest som bogillustrator og producent af anskuelsestavler til den danske folkeskole. For de penge, han havde tjent, fik han råd til at opføre den første store villa langs Klostervej ned mod Rye Mølle Sø. Han fik gravet kanaler nede i det sumpede område ved søen, og det lykkedes ham at importere og plante et antal rododendron, som i dag udgør den største og højeste rododendron-beplantning på egnen.

Steffensen indkøbte fra Sumatra et stort, ovalt spejl med en imponerende ramme af mørkt palisander. Det hænger stadigvæk over pejsen i det, der på de oprindelige tegninger hedder herreværelset, og som dengang var hans atelier med stort ateliervindue mod nord.

Han plejede omgang med den tids socialt engagerede kunstnere, og den præcist jævnaldrende Jeppe Aakjær, den fem år ældre Johan Skjoldborg, der i 1907-1914 boede i husmandsstedet på Dynæs over for Himmelsbjerg, og Poul Steffensen har siddet i spisestuen og kigget ud over søen, mens Steffensens kone Sidsel rumsterede i køkkenet ud mod Klostervej.

Hvad mon de har talt om? Om oplysning og frigørelse, især for de laveste i samfundet, må man tro. For det var jo det, der optog både Aakjær og Skjoldborg. Og måske har de så bagefter i herreværelset beundret det flotte spejl fra det fjerne, fjerne østen. Kort sagt: En gruppe socialt indignerede verdensborgere *in spe*.

Lokal med globale ambitioner

Poul Steffensen var lokal, men med nationale og internationale berøringer. Der var ikke noget lokalt plantecenter, hvor man kunne købe rododendron. Og der var ikke nogen møbelforretning, som førte palisander-spejle. Sådan noget skaffede man sig, fordi man ville, og fordi man anstrengte sig for det. Poul Steffensen var lokal, men havde globale ambitioner. Udlært i København og med berøring til verdensmarkedet. Hvad har de lokale ikke tænkt, for slet ikke at tale om hans husmandsforældre? Men jeg er overbevist om, at både Aakjær og Skjoldborg har været imponeret over denne verdensmand i Ry.

Men selv om Steffensen orienterede sig ud i verden, var han også lokal. Han malede de lokale landskaber og tilhørte sognets fællesskab. Da Ry Kirke blev bygget i 1909, sagde han ja til at lave altertavlen, som forestiller en gruppe mennesker, der er samlet omkring Kristus, der foran Genesaret Sø velsigner en gruppe mennesker. Som model til Kristus, der står med udbredte arme i østerlandsk dragt, valgte Poul Steffensen sin søn, Alfred.¹

Gruppen omkring Jesus består fra venstre af en siddende mand med spade, som efter sigende er murer Kr. Kristensen fra Ry, medens Poul Steffensens svoger, gårdejer Niels Poulsen fra Bøgeskov, Gullev, var model for ansigtet. Derefter står der en gammel kone med en bog. Det er Poul Steffensens svigermor, Mette Kirstine Poulsen fra Bøgeskov. Den gamle mand med stokken er inspireret af en gammel droschekusk fra Hellerup, hvor Poul Steffensen boede i nogle år. Som modeller for moderen og de to små piger har maleren benyttet sin kone Sidsel Cathrine og sine to små piger, Inger og Meta. Genesaret Sø genkendes tydeligt som Mossø.

Gruppens medlemmer bærer tøj fra 1909, ikke fra Jesu tid. Motivet viser jo med al ønskelig tydelighed, at alle, uanset stand og baggrund, kunne blive velsignet af Gud: Høj og lav, arbejdsmænd og børn, også dem fra Ry. Og teksten under billedet taler samme sprog: „Kommer hid til mig, alle som lide møje og ere besværede, og jeg vil give jer hvile“ (Bibelen, Matthæusevangeliet, kapitel 11, vers 28). Det ville både Skjoldborg og Aakjær kunnet have skrevet under på.

¹ Dette detektiv-arbejde har jeg hentet fra Ry kirkes hjemmeside, især den anonyme tekst „Historien bag Ry kirke“

Dengang var det ikke noget problem på én gang at være international, national og lokal. Dengang var det ikke noget problem at gøre Bibelens fortællinger til fortællinger om dig og mig og os her på egnen. Poul Steffensen boede i Ry. Han var naturligt medlem af sognets fællesskab. Da sognet skulle have en kirke, var det ham, der gik i spidsen og forærede altertavlen.

Men kirken var ikke en moderne kirke. Den blev holdt i den traditionelle stil, og der er ikke noget eksperimentelt over interiør eller altertavle. Kort sagt: Her står vi med globalisering i sin tidlige og troskyldige version, ved husets opførelse i 1907 oven i købet på den trygge og intetanende side af 1. verdenskrig og så langt fra nederlaget i 1864, at de fleste ikke havde nogen personlig erindring om dramaet i Sønderjylland.

Sådan er det ikke i dag. Vi lever ikke i en tidlig, men i en sen modernitet. Fascinerende og lokkende for nogle, skræmmende og angstfremkaldende for andre, og med en helt anden form for socialt fællesskab end det, Poul Steffensen levede i.

Selv om jeg bor i Poul Steffensens hus, er mit sociale fællesskab ikke sognets fællesskab. Jeg arbejder i Aarhus, betaler skat til Skanderborg Kommune, holder ferie i udlandet og har arbejdskolleger i hele verden. Mine voksne børn bor i Odense, København og Cambridge. Kulturlivet dyrker jeg i København og Hamburg.

Den vigtigste forbindelse fra mit hus er internetforbindelsen og det trådløse netværk i huset. Hvis det går ned, føler jeg mig alene. Men denne åbne og grænseløse verden er samtidig en verden, som skræmmer mange, for den er jo ikke kun åben for os, der vil ud, men også for dem, der vil ind, og som trænger sig på. Det vender jeg tilbage til.

Netværksfællesskab i udvikling

At vor tids fællesskab ikke er et lokalt fællesskab, men et netværksfællesskab, gælder ikke kun for mig. Sådan er det for mange Ry-borgere. Ry har vokseværk. Det har Ry ganske vist altid haft. Den er ikke en „naturlig“ by eller et naturligt fællesskab, men er blevet til på grund af initiativer udefra og som trafikalt knudepunkt. I 1871 indviede man Ry Station som en af stationerne på den jyske tværbane. Samtidig blev der både oprettet en købmandshandel og en kro.

I 1884 udgjordes selve byen af ti huse, og i 1884 blev der oprettet en privat skole, som senere blev til Mølleskolen. I 1892 grundlagde man højskolen. I 1908 åbnede det lokale teater, som i 1918 blev omdannet til noget så moderne som biografteater. Og i 1909 blev kirken som sagt indviet: En splinterny kirke, men i helt traditionel stil.

I dag er situationen og udviklingen en helt, helt anden. Væksten er eksplosiv: De få familier i 1880'erne er blevet til mere end 6.000 indbyggere i 2016. Nu bygger man ikke skoler, højskoler og kirker, men store villakvarterer, golfbaner og skater-anlæg. De børn, der fødes i Ry og døbes i kirken, når måske også at blive konfirmeret i Ry, men derefter siger de farvel. Gymnasierne ligger enten i Silkeborg eller i Skanderborg, hvis man da ikke tager toget hele vejen til Aarhus, når man nu alligevel har sat sig ind i Arriva.

Skal uddannelsen fortsættes, bliver det på et af landets universiteter, professionshøjskoler eller erhvervsuddannelser – ingen af dem ligger i Ry. Og når man skal finde et arbejde, ligger det også for manges vedkommende et andet sted. Nogle få af eleverne fra Mølleskolen og konfirmanderne fra kirken bliver boende eller vender tilbage, men de fleste flytter bort. Og de, der kommer tilbage, lever som regel som pendlere.

Går man ind på en af byens mange hjemmesider, kan man se at den vigtigste „event“ i 2017 hedder „Ry by Light“. Skal man i skoven hedder det „Ry Outdoor“, som omfatter både „events“ og „teambuilding“, og pinsefesten i 2017 byder på såvel „mindfulness og friluftsliv“ som „hike, street, singlezone og outdoor-foto“. For i Ry taler vi engelsk. Men hvad har alt det med Luther og Reformationen at gøre? Hvad betyder det for kirken, sognet og det kirkelige fællesskab? Det vil jeg straks afsløre.

Luther og vor tid

At læse Luther er som at blive slynget tilbage til en fjern fortid: Til brydningstiden mellem middelalder og modernitet.

På den ene side læser man fremsynede tanker med sans for det moderne menneske: Gudsforholdet er ikke et forhold, der går gennem kirken. Det er et individuelt forhold mellem det enkelte individ og Gud. Det enkelte menneske skal ikke belæres af den kirkelige autoritet, men skal selv læse Bibelen på sit modersmål. Individet skal ikke gøre sig fortjent til frelse gennem gode gerninger, men skal udfolde sig i sin frihed og forpligtethed

som borger. Medierne – for Luthers vedkommende den funklende nye trykpresse – skal udnyttes, fordi de overskrider grænserne for, hvordan det enkelte menneske kan tilegne sig viden.

På den anden side sendes man tilbage i en mørk tid: Hvor mennesker, der er anderledes, skulle udryddes. Hvor jøder og muslimer skulle tilintetgøres. Hvor folk, der gør oprør mod autoriteterne, skulle slås ned som hunde. Hvor demokrati og medbestemmelse var fjerne og vederstyggelige tanker. Hvor uoverensstemmelser i religiøse positioner udløste – og fik lov til at udløse – krig og borgerkrig. Hvor argumentationen var stridslysten og dogmatisk.

” Et af Luthers centrale udsagn var, at vi ikke frelses ved vores gerninger, men ved vores personlige tro. Det betød, at kirken som religiøs institution skulle svækkes. Det enkelte menneskes forhold til Gud var et personligt forhold og gik ikke igennem en præst eller en pave. Derfor oversatte han Bibelen til tysk, og derfor bestemte han, at gudstjenesten skulle holdes på menighedens modersmål. Præsten er kirkegængerens hjælp til at styrke den personlige relation til Gud.

Frihed, forpligtelse og fællesskab

Selv om vi ikke skal frelses ved vores gerninger, men ved vores personlige tro, betød det ikke, at vores gerninger er ligegyldige. Men de skal bruges i det samfund, vi er en del af. Han sagde engang: „Gud har ikke noget at bruge dine gode gerninger til, det har din fattige næste derimod.“ I den forstand hyldede Luther det forpligtende sociale fællesskab. Men for Luther var dette fællesskab et lokalt fællesskab og et kultur- og sprog-fællesskab: Jøder skulle udvises, tyrkere var djævlens tjenere og forudbestemt til evig pine i helvede.

Denne voldsomme modsætning mellem modernitet og tradition blev sat på spidsen i to skrifter, der udkom med kun fem års mellemrum, nemlig i 1520 og i 1525.

I skriftet „Et kristenmenneskes frihed“ fra 1520 identificerer Luther det moderne menneskes universelle dilemma som moderne, frit menneske: „En kristen er en fri herre over alle ting og ikke underordnet nogen. En kristen er en tjenende træl i alle ting og underordnet enhver“ (citeret fra Støvring 2016 s. 156).

Dette dilemma genfinder vi den dag i dag. På den ene side har vi ret til at sætte os selv i centrum. Vi er hver især centrum for velfærdsstatens ydelser. Vi indgår i et kærlighedsforhold til en anden for selv at blive lykkelige. Skolen skal gøre børnene frie til at blive sig selv. Som borgere er det afgørende egen-interessen, og frihed er frihed til at realisere sig selv.

” På den anden side må egen-interessen aldrig stille sig i vejen for at tjene den andens interesser. Et kærlighedsforhold er aldrig et selv-forhold, men altid et forhold til en anden, og i det forhold er *min* lykke betinget af, at den anden er lykkelig.

Skolen skal aldrig kun gøre børnene frie til selvuddannelse, men skal altid også lære dem, at de er dele af et forpligtende fællesskab. Velfærdsstaten afhænger af, at der er balance mellem rettigheder og pligter. Det var denne dobbelthed, som Luther satte ord på for næsten 500 år siden.

I dette skrift er Luther med andre ord i enestående grad aktuel, og han anviser til og med løsningen på at dilemmaet ikke opløses i uovervindelige modsætninger: At der er en instans, som er hævet over modsætningen mellem dig og mig, mellem ret og pligt og mellem egen-kærlighed og kærlighed til den anden, nemlig Gud. Men denne Gud er vel at mærke ikke en hinsides Gud, men er på én gang hinsides og nærværende, både fader og søn og derfor en instans, der både ofrer sit liv for os og er almægtig.

” Men Luther er også aktuel derved, at det moderne menneske netop i dag trues af, at dilemmaet bliver til modsætninger, der ikke kan overvindes. Vi vil kun høste frugterne af vores rettigheder, vi vil kun elskes og ikke elske, vi vil – for nu at blive helt konkret – have ret til at uddanne os på fællesskabets regning uden at bestrebe os på, at den uddannelse, vi får, kan gøre nytte for fællesskabet. Her er Luther med andre ord moderne, og han har sans for det moderne.

Dogmatisk lydighed og lovtæst

Blot fem år efter skriftet fra 1520 er tonen en helt, helt anden. Her tordner Luther mod det bondeoprør, der raser omkring ham, og han appellerer til øvrigheden om at slå bønderne ned med ubarmhertighed: De skal, som han siger, reddes ved at blive slået ihjel: „Derfor, kære herrer, befri nu, red nu, hjælp nu, forbarm jer over de arme mennesker, stik, slå, drøb, hvem der kan“.

Hvorfor? Fordi de – bønderne – har forbrudt sig mod Vorherre. De har gjort sig „fortjent til døden på legeme og sjæl“, fordi de jo „har svoret deres øvrighed troskab og huldskab, svoret at være underdanige og lydige.“ Her bruges Bibelen ikke til at afdække og håndtere dilemmaer eller paradokser, men til dogmatisk at banke folk på plads. „For underdanighed og lydighed har Gud påbudt, når han i Matt 22,21 siger: Giv kejseren, hvad kejserens er“ (Citeret fra Støvring 2016 s. 165 og 166).

Her er det middelalderens standssamfund, der taler. Her bruges Bibelen ikke til livsfortolkning, men som en lovtekst, som man kan dunke pøbelen i hovedet med.

Men er denne den anden side af Luther så ikke aktuel? Jo, desværre er den måske lige så aktuel. For også i dag genkender vi hadet mod og fordømmelsen af de andre, ikke mindst de, der truer vores lukkede samfund udefra: Om ikke i dag jøderne, så muslimerne, mexicanerne, de fremmede. Men hvor Luther var undskyldt af, at han havde fødderne plantet i tradition og middelalder, så har vi ingen undskyldninger: Vi er moderne, men det virker som om, vi suges tilbage i det mørke, som Luther var på vej ud af.

Luther, Ry og middelalderens mørke i dag

Netop derfor har vi – og kirken – brug for en reformation eller måske snarere: En reformation af Reformationen. For nogle gange virker det, som om vi befinder os i det samme dilemma, som Luther befandt sig i. Vi kommer bare til det fra den modsatte side.

Luther banede vej fra middelalder til modernitet, samtidig med at han selv på mange måder var et middelalder-menneske. Vi er måske på vej tilbage mod middelalderens mørke, dens kamp mod dem, der er anderledes, dens byggen mure om sig selv.

Når Donald Trump sætter hegnet, når danske politikere forlanger identitet af dem, der ser anderledes ud, og når europæiske nationer bygger mure mod de fælles forpligtelser, er det kirkens og vores andres pligt at sige fra. For en afgørende forskel mellem Luther og os er, at han var på vej fra middelalderens lukkede samfund og bragte mange af det lukkede samfunds lig med i lasten. Vi er borgere i et verdenssamfund og må ikke falde for fristelsen til at tage turen tilbage til middelalderens mørke.

I fortællingen om Luther og det moderne Danmark, som det udtrykker

sig i den lille provinsby Rys historie, kan man identificere tre faser:

Den første fase er den gryende modernitet. Det er Luthers verden. Den klassiske franske sociolog Émile Durkheim (1858-1917) skelnede mellem to typer af fællesskab: Det mekaniske fællesskab og det organiske fællesskab (Durkheim 2000 [1902]). Det mekaniske fællesskabs grundidé var, at mennesker skulle være ens, og at det var det, der var betingelsen for fællesskab. Du hører til i vores fællesskab, fordi du er identisk med os, og hvis ikke du kan bevise din identitet, kan du blive uden for. **Det organiske fællesskabs grundidé er, at mennesker er forskellige, og at det er denne forskellighed, der betinger fællesskabet. Du kan noget andet end mig, ergo har vi brug for hinanden. Du er anderledes end mig, ergo må vi sammen skabe et fællesskab.** Det var det, Durkheim kaldte „den sociale arbejdsdeling“.

Luther stod som sagt rodfæstet i et mekanisk fællesskab, og i mange af sine skrifter forsvarede han dette fællesskab mod truslerne udefra og indefra. Her bruges de hellige tekster dogmatisk. Men han var også, som en af de første, på vej ud af dette fællesskab. Han ikke alene anede det moderne, frie menneske. Han annoncerede dets ankomst med fuld musik, han reformerede kirken, han udnyttede den fremspirende trykpresse, han appellerede til fornuften og satte det enkelte individ i centrum for Gudsforholdet. Han beskrev grundtrækkene af et fællesskab, der ikke er mekanisk, men organisk. Her er de hellige skrifter ikke dogmatiske, men udgør et fortolkningsberedskab for at håndtere det moderne menneskes iboende dilemmaer mellem frihed og pligt, selvkærlighed og næstekærlighed. Her er skriften ikke dogmatisk, men frisættende.

Den anden fase fik vi et billede af, da d’herrer Aakjær, Skjoldborg og Steffensen mødtes i villaen ud mod Rye Mølle Sø – også selv om Sidsel endnu en tid puslede i køkkenet. Her blev der udtrykt solidaritet med tyende og småfolk, samtidig med at man glædede sig over den fremmede verden, som blomstrede nede ved søen, eller over at se sig selv i det eksotiske mahogni-indrammede spejl. Her lå verden åben: Arbejderne havde fået forhandlingsret, jernbanen var kommet til Ry, og snart åbnedes det første biografteater.

Her er den første „rigtige“ modernitet kommet til den danske provins, og det globale fremstår som en lokkende attraktion: Haveplanter fra udlandet, spejle fra Sumatra og sågar et biografteater! Det kildrede og krydrede, samtidig med at det ikke anfægtede sognet og den lokale identitet.

Og så er der verden i dag den tredje fase, hvor frygten synes at have fået overtaget. Her er idealet ikke længere at være bevægelig eller mobil, men at stå fast, som vor tids forvalter af tidsånden, Svend Brinkmann siger. Her er der ikke sans for dilemmaer eller paradokser. Nej, de skal afmonteres til fordel for et ideal om ikke at forandre sig. Og hvis man bliver sagt imod eller udfordret er der, som den danske sociolog Rasmus Willig turnerer med, „i virkeligheden“ tale om at kritikken „afmonteres“. Ja, modsigelse udlægges som censur (Willig 2016). Immobilitet kombineres med en udtalt grad af forkælelse og selvglæde.

Modsvætningsfuld modernitet

Men måske er det alligevel ikke hele billedet, for verden i dag er modsætningsfuld. På den ene side er der dem, der frygter „de andre“, som ønsker at stå urokkeligt fast, og som ser udfordringer til forandring som trusler fra overmagten. På den anden side er der dem, der har verden som sin tumleplads og som opfatter det lille fællesskab, Ry, som rasteplads på vejen til nye oplevelser og udfordringer. I denne modsætning finder vi vor tids modernitet, hvor lokalsamfundet, identiteten og rødderne er et pitstop, og hvor sognet er et udgangspunkt for en global livsførelse. For dem, der kan magte det, er det fantastisk, tillokkende og attraktivt. For dem, der ikke kan overskue det, er det skræmmende og truende.

Her bliver der igen brug for en reformation, men en reformation af Reformationen, det vil sige en reformation version 2.0. Vi har brug for Luthers standhaftighed og mod. For ellers bliver resultatet en tilbagevenden til den mørke tradition. Men vi har også brug for at gøre Luther moderne. Vi skal ikke tilbage til mørket. Luther skal frigøres fra det lukkede og mekaniske fællesskab, hvis mantra er, at man kun vil danne socialt fællesskab med dem, der kan bevise, at de er identiske med os, som var her i forvejen.

Verdensborgeren i Ry

Naturligvis kan vi ikke frelse verden, hverken som borgere i Ry eller Danmark eller som verdensborgere. Men vi bliver nødt til at tage udgangspunkt i det, der er kernen i det kristne budskab: At vi skal elske den næste, som vi elsker os selv – fordi Gud elsker os.

Og den næste er ikke kun naboen og de, der bor i sognet. Den næste er alle de andre, som vi som verdensborgere er i samfund med. Det betyder ikke, at vi naivt kan åbne grænserne og lade 2 og 5 være lige. Men det betyder, at ræsonnementet må starte i kærligheden til næsten, ikke i den snævre selvbeskyttelse.

Punkt ét er pligten som verdensborger. Punkt to er pligten som individ i et velfærdsstatsligt fællesskab til ikke bare at rage til sig, men til at forstå, at velfærd starter med spørgsmålet: Hvad kan jeg gøre for de andre? Og først i tredje led træder fornuften – statsborgerfornuften – ind og spørger: Hvad kan jeg hjælpe med? Hvor store er vore og mine ressourcer. Hvis den kæde vendes om, så starter man med at vurdere ressourcer og muligheder, og så er konklusionen tilsyneladende i alle tilfælde, at ressourcerne er små og at der allerede er fyldt op. „Beklager: Her er der ikke plads. Tag hjem hvor du kom fra. Du er jo ikke som os“.

Litteratur

Brinkmann, Svend (2014): *Stå fast – et opgør med tidens udviklingstvang*. København: Gyldendal.

Brinkmann, Svend (2016): *Ståsteder – 10 gamle ideer til en ny verden*. København: Gyldendal.

Durkheim, Émile (2000 [1902]): *Om den sociale arbejdsdeling*. København: Hans Reitzels Forlag.

Qvortrup, Lars (2011): *Paradokshåndtering og ritualproduktion. Tro som vidensform*. København: ANIS.

Støvring, Steffen (2016): *Luther. Et bekymringsfrit hjerte*. København: Akademisk Forlag.

Willig, Rasmus (2016): *Afvæbnet kritik*. København: Hans Reitzels Forlag.

OPLÆG TIL REFLEKSION OG DISKUSSION

- Er der noget, der tyder på, at vi er på vej tilbage fra modernitet til middelalder?
- Kan det lille fællesskab i Ry, eller i din by, bedst opfattes som en rastepads eller pitstop på vejen til nye oplevelser og udfordringer ude i den store verden?
- Er vi alle globalister uanset om vi vil det eller ej?
- Er det mekaniske fællesskab forsvundet til fordel for det organiske fællesskab?
- Hvordan kan man være forpligtet på hinanden i en global verden?

Den køre ø

Martin Luthers kristendom indbefattede, at man fjernede institutioner som helgentilbedelse og klostre, munkeordner og nonneordner. Da Christian 3. gjorde kirken i Danmark til en luthersk fyrstekirke, blev Danmarks klostre nedlagt. I al fald bremsede man tilgangen af nye munke og nonner, og når et klostres sidste munk var død eller forlod stedet, blev klosteret nedlagt. For Øm Klosters vedkommende var det i 1560.

Reformationen betød, at kongemagten – staten – overtog en stor del af den katolske kirkes funktioner. For klostrenes vedkommende undervisning og sygepleje, men også en stor del af mentaliteten i klostrene blev så at sige en del af statens ideolog, fx dette med, at det er religiøst rosværdigt at arbejde hårdt og inddele sin pligtfulde hverdag efter helt faste tidspunkter. Måske har de nordeuropæiske lande deres arbejdsdisciplin, fordi klosterkulturen blev opløst og integrerede sig i samfundskulturen?

Museumsinspektør Lene Møllerup ser i det følgende på middelalderens klosterfællesskaber og ikke mindst på Øm Kloster.

Kapitel 2

Øm Klosters opståen og munkenes fællesskab

Af Lene Møllerup, museumsinspektør, middelalder arkæolog
og biologisk antropolog.

Klosterfællesskabet fulgte i kølvandet på kristendommens indførelse i Danmark. De første klosterfællesskaber opstod som selvstændige benediktinerklostre og som præstefællesskaber ved domkirkerne i de sidste årtier af 1000-tallet. Klostrene blev grundlagt alle steder, og da der var flest klostre i Danmark, var der 138 klostre fordelt på 12 forskellige ordner. Ved Reformationen var der 116 klostre tilbage. Denne livsform, hvor munke, nonner og andre gejstlige søgte sammen med det formål at leve i et åndeligt, tjenende og praktisk fællesskab, var det mest almindelige kristne fællesskab. Eneboerordner, som karteusere, forsøgte at grundlægge klostre i Danmark, men måtte opgave efter en kortere årrække. En af de mest udbredte og levedygtige klosterfællesskaber i Danmarks middelalder var cistercienserne. De grundlagde sammenlagt 13 klostre i det middelalderlige Danmark – et af dem er Øm Kloster, hvis ruin befinder sig i byen Ry's baghave.

Klostret ved Øm

Mellem søerne Mossø og Gudensø på en smal og flad sandtange stod en forårsdag i 1172 en gruppe munke og kiggede på landskabet. De var på udkig efter et egnet sted at bygge et kloster. Munken Martin målte med et blylod vandstanden i søerne og højden af landet imellem dem, og han fandt, at vandstanden i Mossø var højere end vandstanden i Gudensø. Hermed vidste de, at ved at grave kanaler mellem søerne kunne de få rindende vand til at forsyne et fremtidigt kloster beliggende mellem søerne. De glædede sig over deres opdagelse, men grundlæggelsen af klostret var ikke helt problemfri.

Storbonden Api Hals ville ikke sælge sin jord og hverken munkenes bønner eller tilbuddet om penge kunne røkke ham. Men så drømte Api Hals en nat, at han så en smuk og mægtig kirke, hvor der endnu intet var bygget, og han hørte Jomfru Marias stemme, der truede ham med en uventet død, hvis han ikke straks gik ind på munkenes ønske!

Skrækslagen vågnede Api Hals op og var helt ligeglad med alle de råd, han fik om ikke at sælge. Både hans kone og andre, som han fortalte drøm-

men til, rådede ham nemlig fra det. Han tilbød af egen fri vilje at sælge sin jord, og da han først solgte til munkene, gjorde de andre jordejere også.

Munken, der fortæller denne historie, siger *„dette har jeg selv hørt af Api Hals, jeg havde nemlig tidligere hørt det af andre, men tvivlede herpå“*. Historien er overleveret til i dag, fordi munkene skrev den ned i Øm Klosters Krønike i begyndelsen af 1200-tallet.

Sådan gik det til at klostret, som munkene selv på latin kaldte for *Cara Insula*, hvilket betyder ‘Den Kære Ø’, kom til at ligge mellem søerne på stedet kaldet Øm. I dag ligger ruinerne af klostret i Emborg, som en del af Øm Kloster Museum.

Den dyrebare plan – Cisterciensernes reformation

Munkene, der kom til Øm i 1172, var cisterciensere. Ordenen opstod i Frankrig i slutningen af 1000-årene med ønsket om at reformere klosterlivet og leve efter en mere bogstavelig tolkning af klosterreglen, som indebar lige dele af åndeligt arbejde, fysisk arbejde og hvile.

Cistercienserne tog afstand fra andre klosterordners overdrevne gudstjenester, som i stigende grad var omgivet af pragt. Gudstjenesterne var blevet længere og længere, så der var mindre tid til manuelt arbejde. Cistercienserne genindførte det praktiske og manuelle arbejde i munkenes hverdag, og alle deltog i småt og stort lige fra korn- og høst til træfældning, opbygning af klostret, til lugning i haverne, pudsning af sko og hvidkalkning af vægge. Det manuelle arbejde var for munkene en vigtig del af klosterlivet. Både på et personligt plan, hvor den enkelte munk viste ydmyghed, men også for klosterinstitutionen, da det manuelle arbejde fik klostret til at fungere som en praktisk og økonomisk organisation.

’De hvide munke’ – som de kaldtes på grund af deres hvide dragter – levede et simple klosterliv i afsondrethed. Deres bygninger havde en ren og enkelt byggestil uden overdreven pragt. Cistercienserne var kendt for deres strengthed i alle livets vilkår. Klosters kirke måtte ikke udsmykkes med skulpturer og farvet vinduesglas, bøger måtte ikke indeholde farvede illustrationer og bogstaver, ja de ligefrem væmmedes ved billeder og dekorationer på altre og vægge, for de blev betragtet som distraherende og

bortledte koncentrationen om det vigtigste, nemlig bønnen.

Cistercienserne forbød kødspise, krydderier, animalsk fedt, pelsværk og fint klæde. Mad skulle fungere som brændstof, søvn skulle opfriske kroppen, mens tøj, sko og sengetøj skulle være simpelt og funktionelt.

Bed og arbejde – klosterlivet

Munken, der søgte om optagelse i klostret i Øm, gik ind til et strengt og reguleret liv. Dagens timer var fyldt med den daglige messe og døgnets otte faste gudstjenester. Gudstjenesterne, kaldet Guds Arbejde – *Opus Dei* – var klosterlivets omdrejningspunkt. Ind imellem dem var der fastsatte tider til personlig hygiejne, meditativ læsning, arbejde, måltider, private bønner, søvn og hvile.

„Lediggang er sjælens fjende. Derfor skal brødrene på fastsatte tider være beskæftiget med manuelt arbejde og ligeledes i fastsatte timer med hellig læsning“. St. Benedikts Regel (latin *Regula Benedicti*) kap. 48.

Munkenes bønner var en slags fællessang, hvis formål var at lovprise Gud. Gennem bønnen skabte munkene i sig selv en indre harmoni og harmoni til deres omgivelser og Gud. Og uden de daglige gudstjenester havde der ikke været noget fællesskab.

„Brødrene skal tjene hinanden indbyrdes, så ingen skal kunne fritages fra køkkentjenesten med mindre han er syg eller beskæftiget med en anden vigtigere sag; for gennem den tjeneste opnår man en større belønning og kærligheden styrkes“. St. Benedikts Regel kap. 35.

Ved optagelsen i Øm Kloster blev munken en del af et spirituelt og organisatorisk fællesskab. Først som elev senere som munk, og i et fællesskab, der rakte langt ud over dette midtjyske kloster og som nåede ud til den kendte kristne verdens grænser.

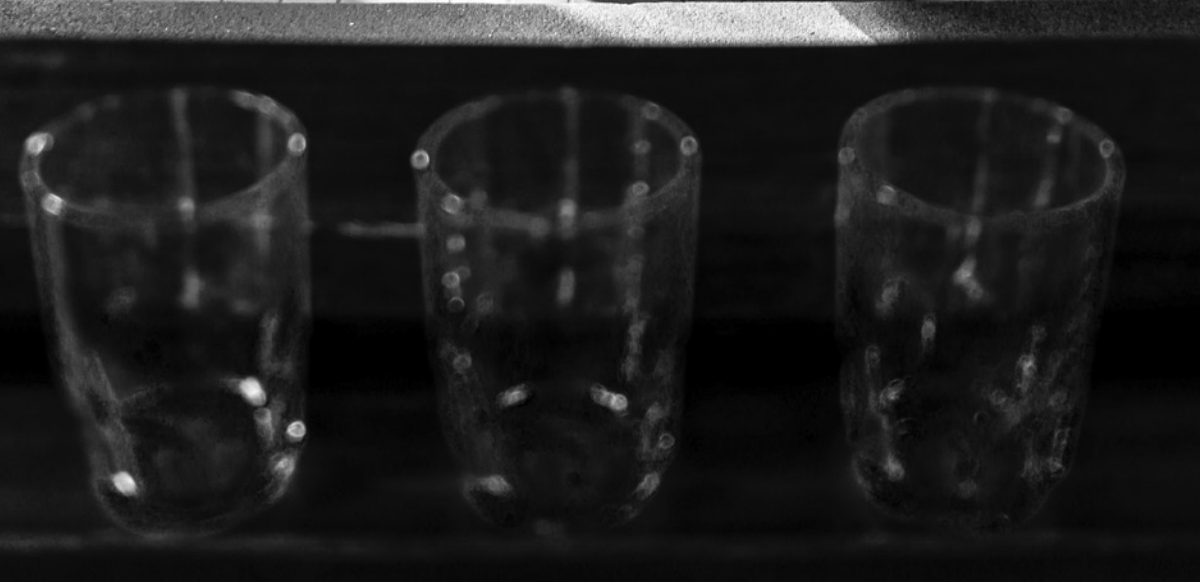
Det lukkede Paradis – klosterfællesskabet

Den betydningsfulde franske cistercienserabbed Bernhard af Clairvaux (1090-1153) kaldte klosterfællesskaber for det lukkede Paradis og omtalte dem som: *’et område befæstet med disciplenes palisader med en blomstrende frugtbarhed af dyrebare varer’*. Han mente, at klostret var afsondret fra omverdenen og når munken tog ophold her, lagde han sit jordiske liv bag

Efterord

Vi er meget taknemmelige for alle de gode, tankevækkende og i virkeligheden meget forskellige bidrag, vi har modtaget fra bogens skribenter og fra lokale personer i alle aldre, der har skrevet teser. De har alle givet deres meninger til kende om det, som vi måske bedst kan kalde et forsøg på undersøge Luthers tankers gennemslagskraft på et folkeligt niveau.

Eller sagt på en anden måde; vi synes det har været spændende, fascinerende og tankevækkende at gå på opdagelse efter de Lutherske tanker, værdier og slagord anno 2017.

Bogens formål er i høj grad at være med til sætte tanker og samtaler i gang om, hvordan det er at være moderne menneske. Stille en række spørgsmål til os her og nu på baggrund af Luthers tanker.

Hvordan kan kristendommen og kirken spille en rolle i menneskers liv nu og i fremtiden? Hvordan kan vi bedst forstå, genopdage eller reformere de Lutherske grundtanker i dag – gøre dem levende og aktive i vores daglige liv med hinanden?

Hvilket grundlag sikrer, at vi fortsat er forpligtet på hinanden? Forpligtede og står på et fælles grundlag, deler et fælles livs- og menneskesyn, der er sandt, smukt og godt?

Under læsningen igennem bogens kapitler bliver det hurtigt tydeligt, at ikke så meget er som på Luthers tid, og nutiden byder på helt andre problemstillinger, livsrefleksioner, selvbilleder og udfordringer end dengang for 500 år siden.

Vi er gået fra lokal til global, fra et mekanisk til et dynamisk samfund, fra organisme til individ, fra idé og ånd til forbrug og det materielle, fra afhængighed og bundethed til frihed og frigørelse, fra dannelse til kompetencer.

Begreber som synd og nåde er flyttet andre steder hen i vores moderne bevidsthed, og den onde Djævel, der for Luther var en del af virkeligheden, er nu transformeret til at blive det onde, som vi ikke i så høj grad bekæmper med tro og med Guds hjælp, men snarere er noget vi vil rydde af vejen én gang for alle igennem finanslovsaftaler, bureaukrati, kommissioner og med indsatsområder, handlingsplaner og sygdomspakker.

Når det så er sagt, så har vi måske alligevel langt mere til fælles med Luther og hans samtid end som så? Grundvilkårene for at være menneske ligner til forveksling. Vi lever i høj grad stadig vores liv på tro og nåde og med forgængeligheden som forudsætning. Og vi har måske mere end no-

gensinde tidligere brug for at blive mindet om det? Blive mindet om, at vi har brug for Gud - en far, en skaber, en meningsgiver til, for og i tilværelsen – fordi mennesket ikke er skabt til at være alene og slet ikke til selv at forsøge at være eller blive Gud. Det ender altid galt.

De Lutherske slagord om forståelighed, opgør med stive systemer og forældede magtstrukturer, fremme af fællesskabet og forholdet til næsten og lidenskab til at besinde sig på sandheden og handle på den – det er vist værdier, der er nøjagtig ligeså aktuelle nu som dengang.

Når man læser de 12 kapitler i bogen igennem, så opdager man, at de alle trods al deres forskellighed har ét tema til fælles, nemlig at have hensynet, omsorgen og forpligtelsen på det andet menneske som et væsentligt omdrejningspunkt.

Enhver form for reformation i en kristen og luthersk forstand må altid handle om relationen til Gud og det andet menneske og forpligtelsen på hinanden. Det håber vi, at bogen her vil være en slags katalysator for.

Derfor har vi også valgt at give bogen titlen: „*Forpligtet på hinanden*“

Jonas Norgaard Mortensen og Jesper Hanneslund